

Lentekriebels en corrumperende macht. Hoe verder na #metoo.

Socrateslezing 27 mei 2018

Door Stine Jensen

1.

Kent u de Proust questionnaire? Het is een vragenlijst die je ware aard zou onthullen. De Franse schrijver Marcel Proust gaf er ooit openhartig antwoord op toen hij 13 jaar en toen hij 20 jaar was. De vragenlijst werd daarom naar hem vernoemd. Ik heb de vragenlijst zelf ook twee keer in mijn leven ingevuld, één keer toen ik 34 jaar was en één keer toen ik 46 was. Beide keren werden mijn antwoorden gepubliceerd in *HP de Tijd*.

Twee ogenschijnlijk gemakkelijke vragen van de lijst zijn de volgende, en u mag ze nu ter plaatste beantwoorden aan uw buurman of buurvrouw. Komt-ie: 30 seconden per persoon. Dat is kort. Advies. Noem 1 ding. Spontaan. Leg kort uit. Als ik bel met mijn bel, wissel dan. De een luistert, de ander praat. Geen gesprek. Dat kan straks aan de bar.

1. Welke eigenschap waardeert in de man?

Volgende vraag, zelfde werkwijze:

2. Welke eigenschap waardeert u in de vrouw?

Ik heb er zelf beide keren op heel verschillend op geantwoord. Toen ik 34 was, en geen relatie of kind had, waardeerde ik de zogenaamde vrouwelijke eigenschappen in de

man: zorgzaam, lief, attent, sensitief. En in vrouwen waardeerde ik dat wat als mannelijk te boek staat: kracht, lef, humor. Maar twaalf jaar later waren mijn antwoorden anders. In vrouwen waardeerde ik hun vermogen om te zorgen, en verbinding te maken. In mannen waardeerde ik "De bereidheid om zijn kracht in te zetten om anderen te helpen. Variërend van een galant gebaar, zoals een jas om iemand heenslaan die het koud heeft, tot een duwtje in de rug op de fiets, tot een brandend huis in gaan om iemand te redden." Bescherming en kracht. Ik waardeerde het klassiek, of zo uw wilt, stereotiep mannelijke in de man.

Ik brak er een tijdje mijn hoofd over. Voorop gesteld: ik heb mijn feministische theorie heus wel paraat, en ik weet dat wat wij 'mannelijk' en wat wij 'vrouwelijk' noemen, een culturele constructie is en niet aan biologische lichamen is voorbehouden. Maar er rustte voor mij toen ik 34 was een taboe op het waarderen van het mannelijke in de man. Een man kon van mij - als feminist - vooral bonuspunten verdienen als hij zijn vrouwelijkheid goed ontwikkeld had. Maar daarmee zei ik ook dat leukste aan een man was als hij zoveel mogelijk op een vrouw leek. En dat de beste vrouw zo mannelijk mogelijk uit moest vallen.

Goed. Mijn dochter van 8 heeft zich onlangs ook over een variant van deze twee vragen uit de Proust Questionnaire gebogen - je kunt daar niet vroeg genoeg mee beginnen. In het kader van de schoollessen over lentekriebels - en ik hoef dankzij juf Ank geloof ik aan niemand uit te leggen wat hiermee bedoeld wordt - moest zij haar ideale man en vrouw omschrijven in de vorm van tops en flops. Hier zijn haar antwoorden. Haar ideale vrouw is als een zon vormgegeven en de stralen zeggen dat zij niet mag roken, leuk gekleed moet gegaan, lief is, grappig, mooi haar heeft en sportief is. Haar ideale man is een lijstje: het haar is kort, verder is hij: grappig, stoer, lief, sterk, ruikt hij lekker, moet hij lekker kunnen koken, en is hij beschermend.

Ik geef toe dat ik een aangeleerde feministische reflex moest onderdrukken om haar onmiddellijk te corrigeren. Dat onderdrukken deed ik dan weer vanuit de opvoedersreflex dat je niet meteen kritisch moet gaan oordelen, maar eerst positieve aandacht moet geven aan dat wat het kind geproduceerd heeft. Ik constateerde een mix van klassiek mannelijke en vrouwelijke eigenschappen die toebedeeld werden aan beide seksen; haar ideale man kookt, is lief en is stoer. Haar ideale vrouw draagt leuke kleding, is sportief en rookt niet. Even later drong het tot me door dat zij mogelijk een geïdealiseerde versie van haar eigen vader en moeder - ik dus - had beschreven. Ouders

vormen een blauwdruk voor ideeën die het kind heeft over mannelijk en vrouwelijk, zowel in positieve als negatieve zin. Dat 'leuk gekleed' is een aansporing die ik regelmatig van haar hoor: 'Mama, het is feest nu moet je iets leuks aan trekken hoor', en dat 'lekker ruiken' is iets wat haar vader regelmatig van haar te horen krijgt: 'Papa, nu moet je echt onder de douche.' Dat deze oefening onderdeel uitmaakt van de lentekriebels is trouwens veelzeggend. Als ze het gaan hebben over seksualiteit dan horen ideeën over mannen en vrouwen en hun gedrag – wie maakt de grappen, wie neemt er initiatief, wie trekt er iets leuks aan – daar bij. Sterker nog, ze vormen de basis van de normen, waarden en verwachtingen over seksualiteit. Diderot, een andere schrijvend Fransman, zei ooit: 'Het heden is zwanger van de toekomst.' Kijkend naar mijn dochter zie ik dat het hier allemaal ergens begint, al die ideeën die meespelen als we het gaan hebben over #metoo.

2.

'De ene na de andere (machtige) man en iets minder vaak een vrouw wordt publiekelijk veroordeeld voor grensoverschrijdend seksueel en intimiderend gedrag. Maar hoe nu verder? Wat betekent het om man of vrouw te zijn?' Zo luidde de aankondigingstekst van deze lezing. Ik pak straks mijn glazen bol, en schets een houding voor de toekomst, vanuit een humanistisch spiritueel perspectief. Want natuurlijk willen we graag verder, vooruitkijken, verbeteren. Maar dat gaat niet zonder meer als niet iedereen het met elkaar eens is over wat het probleem dan is, waar #metoo precies over gaat. Onder #metoo vallen veel uiteenlopende zaken: ongepaste mails 'bepotelen', aanranding verkrachting, seksueel getinte opmerkingen, blikken op straat, in het kruis grijpen tot intimidatie in een cultuur van machtsongelijkheid. Sommige vrouwen vonden het één grote grijze soep en het debat überhaupt zelfs overtrokken. Columnist Aleid Truijens blikte bijvoorbeeld terug op haar tijd als jonge vrouw en vond het hypocriet om mannen met wie je seks had voor een hoger cijfer, of een baan, met terugwerkende kracht nu te gaan beschuldigen van misbruik. 'Genoeg gejammer en gebiecht', schreef ze in *de Volkskrant*. Dan was er schrijfster Jessica Durlacher die in haar bijdrage in *De wereld draait door* sprak van 'the ways of the world' en in *de Volkskrant* schreef dat geen enkel verhaal over Weinstein haar overtuigde van zijn gewelddadigheid. Historica Daniela

Hooghiemstra maakte het wat mij betreft het meeste bont door #metoo af te doen als een humorloos en puriteins - en werd gelukkig stevig gecorrigeerd door de rechtsfilosofe Irena Rosenthal die fijntjes opmerkte dat emancipatiebewegingen steevast het credo 'puriteins' of 'humorloos' krijgen opgeplakt en dat dit argument van *killjoy* een veel voorkomende manier is om vooruitgang krachteloos te maken. Durlacher, Truijens en Hooghiemstra haastten zich overigens allemaal te zeggen dat het natuurlijk niet over échte verkrachtingen ging.

De verwarring leek compleet toen een honderdtal Françaises onder aanvoering van Catherine Deneuve het recht om ruw te flirten verdedigden in de nationale pers. Zij zetten zich af tegen het Amerikaanse puritanisme. Toen Zweden vervolgens kwam met een aanpassing van de zedenwet, en ging voorschrijven dat je toestemming nodig hebt voordat je seks me elkaar hebt, was de nationalisering van #metoo een feit. Verschillende landen zouden er een andere seksuele moraal op nahouden.

Mij trof hoezeer vrouwen elkaar onderling in de haren vlogen, en dat werd geïnterpreteerd als een generatiekwestie.

Generatiekwestie – ik weet het niet - ik zag genoeg vrouwen van boven de vijftig die #metoo helemaal niet bagatelliseerden – en ik wond me enorm op over de commentaren van Hooghiemstra, Durlacher en Truijens- om maar even dat werkwoord opwinden te gebruiken - woede en lust ontspringen uit dezelfde bron. Hoe haalde Daniela Hooghiemstra het in haar hoofd om slachtoffers een gebrek aan humor te verwijten? En dan die Françaises die deden alsof je niet meer zou mogen flirten. Kennelijk moet je het echt uitspellen: #metoo gaat niet over flirten, #metoo gaat over machtsmisbruik, waarbij het gedrag van de een grensoverschrijdend is en als ongewenst wordt ervaren, en de andere in een dusdanige positie zit dat hij of zij zich niet durft of kan verzetten. Als #metoo iets voor elkaar heeft gekregen, dan is het wel de moed van velen om zich uit te durven spreken. Vrouwen, en ook enkele mannen, zwijgen vaak uit angst voor represailles, schaamte, ongeloof, hun carrière, en ook bagatellisering. Als vrouwen andere vrouwen hooghartig gaan uitleggen dat #metoo een beetje humorloze aanstellerij is, dan kan die machtige man gewoon achterover blijven leunen en spint vooral hij daar garen bij. Let wel, ik zeg niet dat vrouwen onderling niet van mening mogen verschillen, maar wel kreeg ik sterk de indruk dat vrouwen als Durlacher, Truijens en Hooghiemstra zich meer lieten leiden door scoringsdrift dan empathie. Ze betoonden zich wat mij betreft een Female Chauvinist Pig, een term die de Amerikaanse

schrijfster Ariel Levy ooit muntte in haar gelijknamige boek, om vrouwen aan te duiden die hun eigen sekse maar wat slap en niet stevig genoeg vinden – ze nemen de mannelijke blik over.

En toch: het gebekvecht geeft óók aan dat er kennelijk verwarring is over #metoo. Dat bleek ook al toen de aankondigingstekst van deze lezing gepost werd op sociale media. Hij riep twee haaks op elkaar staande reacties op. De eerste maakte zich op Twitter – op verrassend beleefde wijze overigens - druk over de toevoeging ‘ en iets minder vaak een vrouw’: *Neem me aub niet kwalijk maar van het omgekeerde is minstens net zo vaak sprake. Vrouwen die zich letterlijk en figuurlijk aan mannen opdringen. En na afwijzing zo ver gaan te 'beschuldigen' dat ze door hun baas worden berispt "ja zeker omdat ik niet met je naar bed wil he?*

En er was een persoonlijke e-mail van feministe en schrijfster Renate van der Zee die zich ook al opwond over diezelfde toevoeging van ‘iets minder vaak een vrouw’ in de aankondigingstekst: *‘Er zijn tijdens #metoo helemaal geen vrouwen publiek veroordeeld,’* schreef ze. *‘Sterker nog, #MeToo ging juist over de machtsongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Als ik zo'n lezing zou houden, zou ik niet willen dat er zulke onzin in de uitnodiging stond.’*

Ik heb zelf twee vrouwen geteld die werden beschuldigd - Mariah Carey, en de democrate Andrea Ramsey – dat is inderdaad een daverende minderheid. En ja, uiteraard gebruiken vrouwen hun erotisch kapitaal soms welbewust om iets voor elkaar te krijgen, ook dat klopt. En dan luidt de vraag: wanneer wordt gebruik misbruik? Als het gaat om de positie van dader, dan zijn het vrijwel altijd mannen, de slachtoffers kunnen vrouw zijn, man, transgender, of kind.

#Metoo heeft, kortom, behalve misstanden aan de kaak gesteld ook veel vragen opgeroepen over seksualiteit, integriteit, machtsrelaties en machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen.

Laat ik beginnen met een concreet voorbeeld van #metoo om daarna te inventariseren wat er veranderd zou moeten worden.

3.

Zes jaar geleden nam ik ontslag op de Vrije Universiteit. Intimidatie door een hoogleraar – op dat moment mijn leidinggevende - vormde de druppel die mijn beslissing vergemakkelijkte. Ik deed er - direct na mijn ontslag - melding van bij de decaan en bij personeelszaken, temeer meerdere collega's (een vijftal vrouwen, een studente en één man) last hadden van dezelfde situatie. Ik ging ervanuit dat mijn klacht zou worden onderzocht; maar ik hoorde nooit iets terug. Naar mijn borsten heeft hij niet gegrepen, en mijn billen heeft hij niet betast, maar van fysieke intimidatie was wel sprake: daaronder vallen te dicht op me gaan staan, schreeuwen, agressie, dreiging, vernederende en kleinerende seksistische opmerkingen. Zo noemde hij me 'VPRO-kutje' en als ik het zo hardop zeg klinkt het wat idioot en kan ik me niet voorstellen dat ik me niet kon weren – maar dat kon ik niet, want het was intimiderend en niet grappig – en het enige dat ik op dat moment kon bedenken was dat ik helemaal niet bij de VPRO werkte, maar bij HUMAN en dat het op zijn minst een HUMAN-kutje moest zijn.

Toen #metoo losbarstte, moest ik aan de situatie terugdenken. Viel dit nu ook onder #metoo of was hier sprake van 'gewoon' machtsmisbruik wat dat dan ook precies moge zijn? Ik stuurde een berichtje naar een ex-collega. 'Moet jij ook steeds aan hem denken?' Ze reageerde meteen: 'Bel me nu.' We voerden een lang gesprek over de situatie op de VU. Er was nagenoeg niks veranderd, vertelde ze, sterker nog, de zaak was alleen maar erger geworden. De man in kwestie zat er, ondanks vele klachten van pak 'm beet een vijftiental mensen, nog altijd. Inmiddels waren er ook gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij gekomen. Met een aantal van deze mensen, sommige in machtsposities, sommigen in een afhankelijkheidsrelatie, voerde ik gesprekken.

Ik klom in de pen en schreef op persoonlijke titel een stuk op joop.nl. Kern van het stuk betrof de rol van de bestuurders, mensen in machtsposities, die niet op tijd ingrijpen terwijl ze weten van misstanden. En ik wees op de rol van vertrouwenspersonen, hun zichtbaarheid en aanwezigheid in organisaties.

Ik had geprobeerd medeondertekenaars voor mijn stuk te krijgen, en hoewel men blij was dat ik het stuk schreef, en dit ook aanmoedigde, wilde men liever niet met naam genoemd worden. Kennelijk vreesde men nog altijd voor de gevolgen voor hun carrière bij het verbreken van het zwijgen. Die angst was voor mij herkenbaar. Ik heb de naam van de desbetreffende persoon niet durven noemen en ik doe het ook vandaag niet. Om een andere reden is dat niet netjes. Mijn stuk trok weliswaar veel aandacht in de media, maar ik kreeg niet de indruk dat er daardoor op de VU een balletje ging rollen. En toen

kreeg ik de gouden tip van mijn zus: je moet dit op het allerhoogste niveau neerleggen, bij het College van Bestuur, en de Raad van Toezicht. Dat heb ik gedaan. Het sorteerde ogenblikkelijk effect: binnen tien minuten had ik een uitnodiging van de Rector Magnificus. Het onderzoek werd in gang gezet, de persoon in kwestie per direct geschorst.

Tot mijn teleurstelling bracht de VU dit nieuws niet zelf naar buiten. Sterker nog, ze vroegen hun medewerkers te zwijgen naar de pers om het onderzoek niet in de weg te zitten. In het universiteitsblad Ad Valvas deed men voorkomen alsof het ging om een individuele klacht van mij, terwijl mijn zaak, zo bleek inmiddels, klein bier was vergeleken bij wat er inmiddels boven water was gekomen. [Ik zal trouwens nooit vergeten wat de rector hierover heeft gezegd tegen mij toen ik me verontschuldigde over de ontstane ophef en zei dat het om velen ging en dat ik daarom in de pen was geklommen – hij zei: ook als jij de enige was geweest, was dat belangrijk genoeg geweest voor een zaak –dat heeft me diep geraakt.] Als het om openheid gaat, lijkt mij dat voor een cultuuromslag binnen organisaties en bedrijven dit in ieder geval zou moeten veranderen. Als je de reputatie van je organisatie wilt hooghouden, dan zul je #metoo niet moeten willen wegmoffelen omdat je bang bent voor imago, maar zelf naar buiten moeten durven brengen. Dat kan zelfs een instrumentele keuze zijn, waar niet zoveel moedigs aan is - maar *helemaal niks doen*? Een onderzoeksjournalist was inmiddels boven op de zaak gedoken, en hij stuitte op hetzelfde gebrek aan mededeelzaamheid.

Voor mijzelf was het een leerzame ervaring: ik ontdekte iets over de werking van macht: de pers is een machtig middel om aandacht te trekken, de klok te luiden, en de druk op te voeren omdat hier reputaties gemaakt en gebroken kunnen worden, maar het is onvoldoende om echte veranderingen te bewerkstelligen –die besluiten vallen bij de machthebbers: besturen, of rechtbanken. Media worden niet voor niets de vierde macht genoemd. Er zijn ook nog eerste, tweede, en derde machten, machterige machten in het spel. Ik ontdekte ook dat het niet gaat om één machtige persoon die het kwaad vertegenwoordigt en dat als die maar weggaat, alles dan koek en ei is. Nee, zo iemand wordt ondersteund door een kraag van machthebbers er om heen. Die kraag heeft er belang bij om heersende machtsstructuren te behouden.

4.

Als #metoo over macht gaat, dan moeten we macht en machtswerking dus nader onderzoeken. Hoe hangen grensoverschrijdend gedrag en machtsmisbruik samen?

Binnen de psychologie wordt macht gezien als de mogelijkheid van de één om invloed uit te oefenen op de ander – op zijn positie, zijn bronnen en zijn of gemoedstoestand - door middelen te onthouden of te geven – zoals geld, eten, kennis, liefde – of door straffen uit te kunnen delen, fysiek dan wel financieel of sociale uitsluiting. Macht is dus niet iets wat iemand heeft, maar het is het effect dat je kunt hebben op de leven van anderen. Iedereen heeft dus macht, dat is niet alleen voorbehouden aan de machtshongerige mannen in pak of aan instituties. Peuters kunnen bijvoorbeeld hun macht ontdekken als zij gestrekt in de supermarkt gaan liggen en weigeren op te staan zolang zij geen snoep hebben gekregen. Mens zijn betekent per definitie dat je je in allerlei machtsrelaties begeeft.

Binnen de filosofie is daar de gedachte aan toegevoegd, onder meer door Michel Foucault, dat macht niet top-down werkt, maar dat vertogen, dat wil zeggen culturele teksten, ook machtswerking hebben. Het geheel aan culturele ideeën, visueel of tekstueel, dat herhaald wordt in een bepaalde samenleving waardoor bepaalde zaken als ‘normaal’ worden gezien. Dat noemt hij het vertoog of discours.

Sommigen hebben daarbinnen wel meer macht dan anderen om dat discours te beïnvloeden en wij hebben er zélf weer (een beetje) invloed op wie dat zijn. Wij vertrouwen bijvoorbeeld mensen macht toe, als wij denken dat zij onze belangen goed kunnen behartigen. Een bepaald soort mens, doorgaans extravert, sociaal inlevend en handelend – zal sneller dat vertrouwen krijgen – zo wijst psychologisch onderzoek uit. Maar, hoe meer macht je hebt, hoe groter de kans dat je je zult moeten verhouden tot de corrumperende werking ervan. Dat macht corrumpeert is een uitdrukking en zo’n culturele tekst, en het is uitgebreid onderzocht in de psychologie. Het bekendste voorbeeld is het Stanford Prison Experiment, waarbij normale proefpersonen – mensen zoals jij en ik - in hun rol als bewakers steeds hardere straffen toedienen aan gevangenen. Zie hier de machtsparadox: je geeft macht aan mensen of groepen waarvan je denkt dat zij de belangen van anderen op een goede manier behartigen, maar het hebben van macht maakt mensen meer impulsief, slechter ingetuned op de behoeften van anderen en brengt ze eerder in positie waarin ze sneller ongepast gedrag gaan vertonen, zoals aanraken, flirten, vernederen.

Een intrigerend voorbeeld van de corrumperende werking van macht komt van voormalig fotomodel Sander Kok, die in zijn artikel 'Probeer de onschuld van Weinstein te zien' zich probeert te verplaatsen in Harvey Weinstein, niet omdat hij goedkeurde wat hij deed, maar omdat hij wil weten hoe macht werkt. Hij vergelijkt het met terrorismebestrijding; als je ter voorkoming van terrorisme terroristen moet zien te begrijpen, dan geldt dat ook de daders van #metoo. Macht corrumpeert niet alleen de machtigen, maar ook de machtelozen. Hij geeft het voorbeeld van een zeer populaire vrouw met vele fans. Zij beveelt haar fans – veelal jonge meisjes - die haar handtekening willen om sigaretten voor haar te kopen. Ze komen helemaal bezweet aangerend, en dan krijgen ze die handtekening. Ze verontschuldigen zich ook nog. Als ze te laat zijn hebben ze gewoon pech. De populaire vrouw in kwestie vindt het tamelijk vanzelfsprekend wat ze doet – ze wordt er ook niet op gecorrigeerd - maar ook de fans zelf vinden zich in het slavengedrag – want wie weet kan hun ster iets voor ze betekenen. Kok citeert Donald Trump: 'When you're a star, they let you do it... you can do anything.' De crux is volgens hem dat het onderscheid tussen 'gebruik' en 'misbruik' niet helder is, voor geen van beide partijen.

Om grensoverschrijdend gedrag van mannen tegen vrouwen te voorkomen, moet er iets veranderen aan de machtsbezetting. Op de werkvloer, op maatschappelijke posities, in het bedrijfsleven, de politiek en ook in relaties. Hoe gelijkjer het klimaat, hoe minder machtsmisbruik, voorspellen bijvoorbeeld seksuologen. "Ik denk dat je niet zo gauw overgaat tot grensoverschrijding bij iemand die je beschouwt als gelijk aan jou", zei Ellen Laan, hoogleraar seksuologie bij het AMC in *Trouw*. "Hoe groter we de afstand achten tussen onszelf en de ander, hoe groter de kans dat we de rechten van de ander niet respecteren. Je kunt dit toepassen op hoe wij jongens en meisjes benaderen. Als we allemaal benadrukken wat de overeenkomsten zijn tussen de seksen in plaats van de verschillen, helpt dat misschien."

Gelijkheid betekent een effectieve balans van de macht, niet de afwezigheid daarvan. Maar daar ben je niet zomaar. Cultuurfilosoof Colin van Heezik pleit voor een totale culturomslag. Ik citeer: "Dit betekent een feminisme, of noem het een emancipatiegedachte, waarbij man en vrouw tegelijk evolueren. Meer vrouwen in topposities, om de mannencultuur te doorbreken. Betere ouderschapsvoorzieningen voor mannen en vrouwen. Een versierspel dat twee kanten opgaat: het model met de man als jager en de vrouw als prooi moet de deur uit. Zo ver zijn we echt nog niet! Wil je

de codes en patronen doorbreken, dan moeten we allemaal anders gaan denken en handelen. Een cultuur waarin mannen bevrijd worden van de last om 'echte mannen' te zijn." [Laten we er met zijn allen voor zorgen dat Colin van Heezik niet naar Zweden hoeft te verhuizen, want het is echt zo: het patriarchaat is niet je vriend, mannen.]

Een cultuuromslag is nodig om meer vrouwen in machtsposities te krijgen. Philip Huff stelde in zijn artikel in NRC - 'Man, sta je privileges af' dat mannen vaker hun privileges zouden moeten afstaan – maar de vraag is waarom zij dat zouden willen doen. Het voorbeeld dat hij geeft in zijn artikel is wel overtuigend: het viel hem op dat hij tijdens een debat bijeenkomst over Murakami serieuzere vragen kreeg dan een medepanellid, een vrouw die meer verstand van zaken had; de volgende keer zou hij de vragen kunnen doorspelen. Zoiets valt je als vrouw natuurlijk ook wel eens op – en het brengt je in een lastige positie als je erdoor heen moet gaan toeteren om duidelijk te maken dat je meer verstand van zaken hebt. Wel kun je proberen het woord ook te pakken te krijgen en je beurt niet te laten voorbijgaan. Maar als mannen zich er ook van bewust worden dat dit gebeurt, dan is dat alleen maar toe te juichen, al merkte een critica op dat de wereld niet bestaat uit Philip Huffs: de meeste mannen zullen niet zomaar bereid zijn hun macht in te leveren. Vrouwen zullen die moeten opeisen. Volgens mij gaat dat wel tegelijkertijd, en opeisen, en genderbewuste mannen, kinderen lijken althans prima te snappen hoe het werkt, kijk maar een mee naar dit filmpje uit Scandinavië dat dit jaar op 8 maart, internationale vrouwendag werd gelanceerd.

Maar ook áls mannen wel hun privileges afstaan: volgens mij is dat niet genoeg om meer vrouwen machtig te maken of vrouwen meer machtig en de macht gelijk te verdelen. Want, zo zagen we al in het voorbeeld van Sander Kok, ook vrouwen zijn gevoelig voor de corrumperende werking van macht. Dit is inherent aan macht en hiërarchie. Het zou kunnen dat zij weliswaar minder vaak seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen, maar wel andere vormen van intimidatie, zelfverrijking of manipulatie laten zien – niets menselijks is vrouwen vreemd. Ik behoor niet tot het slag dat denkt dat de wereld gered is als de Lehman Brothers de Lehman Sisters zouden heten, alleen maar omdat ze *vrouw* zouden zijn, en dat als de kans wellicht iets groter is, dit vooral komt omdat vrouwen nog altijd van jongs af aan meer getraind worden in dienstbare en sociale skills als survival mechanismen in deze wereld – en dat komt dan de wereldvrede wellicht wel ten goede.

Er is dus ook een andere, gezondere machtsdefinitie nodig. Eentje die de corrumperende werking ervan tegengaat, en waarden als bescheidenheid, integriteit en empathie vooropstelt. Dat gaat niet vanzelf, corrigerende mechanismen moeten altijd worden ingebouwd. Die kennen we trouwens allemaal door de handtekening die we bijvoorbeeld onderaan zetten op het belastingformulier, die ons eraan herinnert wat goed gedrag is, en ons ook herinnert aan de straf op liegen.

Zo'n nieuwe opvatting van macht is des te harder nodig omdat we lijken af te gaan op een samenleving waarin de verschillen alleen maar groter worden, zoals Thomas Piketty in zijn baanbrekende boek *Kapitaal in de 21ste eeuw* heeft laten zien. Als de machtsongelijkheid toeneemt in plaats van afneemt, en er geen gezondere definities van macht zijn, dan kunnen we, vrees ik, in de toekomst niet minder maar meer #metoo verwachten. Bij die gezondere machtsdefinitie hoort ook het tegengaan van het corrumperende gedrag van de machtelozen, de fans in het verhaal van Sander Kok. Machteloosheid, zo wil ik beweren, corrumpeert evenzeer als macht. Want ook de machtelozen houden soms een bepaald idee van macht in stand. We leven in een (media)cultuur waarin grensoverschrijdend gedrag niet wordt afgestraft, maar beloond. Hoe brutaler jij bent, hoe meer aandacht en volgers je trekt. In talkshows, op Twitter, in de media. In een overtuigende column in *Trouw*, schreef Mark van Vugt, hoogleraar evolutionaire psychologie aan de VU, hoe ons brein normoverschrijding associeert met het hebben van macht. Wie kijkt naar machtige mensen op de wereld, ziet dat zij wegekomen met allerlei grensoverschrijdend gedrag; van Trump tot Poetin, het lijkt deze leiders alleen maar sterker te maken, en hun macht te verstevigen. De populariteit van een leider wordt er niet minder om. Het verband tussen macht en de schending van de norm is overigens wetenschappelijk onderzocht – degene die stelselmatig de regels brak, werd meer macht toebedeeld en daarom bewonderd. Bewondering leidt tot volgzzaamheid en volgzzaamheid leidt tot een grotere kans op misbruik. Op de Nederlandse televisie zien we hoe het werkt: de Nederlandse mediahelden – van de mannen van Voetbal International tot Geer en Goor – scoren op hun brutaliteit. De grensoverschrijdingen – zoals grappen over een transgender – tasten hun eigen positie niet wezenlijk aan, maar versterken die eerder. Wie niet een grote mond geeft of een stellige mening heeft wordt 'saai' gevonden. Of erger: krijgt vrouwelijke en homoseksuele eigenschappen toebedeeld. Zo werden Philip Huff en Jens van Tricht die bij Buitenhof zaten om over mannelijkheid en #metoo te praten op Twitter voor 'halve

mannen' uitgemaakt: "snel overschakelen naar de 'echte' mannen van Parijs-Roubaix" las ik, en "Jens van 'Nicht'", en o ja, waar was het groteske en de humor eigenlijk gebleven? Die opmerkingen op Twitter werden niet afgestraft, integendeel. In een mediacultuur waarin het draait om kijkcijfers, aandacht, en zichtbaarheid, is schreeuwen de norm geworden, en de stellige mening floreert. We verkiezen zelf vaak mensen die macht op een ouderwetste manier etaleren: grof, brutaal, luid.; de President van de Verenigde Staten is het beste voorbeeld, maar ook in Nederland zijn er wel een paar schreeuwlelijken in de politiek. En dan ontdekken we op een dag dat we Trump entertainment vinden. Grof gedrag is amusement. Grensoverschrijdend sells.

Maar wacht even; Twitter was nu juist ook de manier om #metoo aan te kaarten - een sociaal medium dat tegelijkertijd bol van seksisme en agressie dus. [overigens hier moet iemand op alle commentaren gaan promoveren! Arie Boomsma gebruikt #metoo om aandacht te trekken tot deze songfestival zangeres - fascinerend in het kader van beeldvorming over vrouwen - tamelijk complex: wij zijn geen chickens, en dus gaan we een kip nadoen - Cyprus ernaast, soort Beyonce, de nummer 2. Twee verschillende vrouwelijke strategieën: erotisch kapitaal inzetten; of juist de 'clownseksel'elijkheid uitvergrooten als groter kleuter met twee staarten', zoals ook in Girls, maar goed, heel onderwerp, volgende lezing wellicht!)

In een intrigerend stuk online van Tal Harris in The Jerusalem Post wordt Socrates, de naamgever van deze lezing, uit de kast getrokken om verder na te denken over agressie en seks online. Harris denkt dat de hoeveelheid seksuele agressie die online te vinden is - pornografische sites vormen daarbij het dominante 'theater'- mede debet zijn aan een klimaat waarin grensoverschrijdend seksueel gedrag kan bestaan. Socrates vreesde om soortgelijke redenen het theater omdat mensen slecht gedrag uitgebeeld in toneelstukken zouden kunnen gaan imiteren. Hij wilde censuur. Moet ook pornografie online verboden worden, of grensoverschrijdende uitingen op social media? De auteur denkt echter dat het verbieden of verwijderen van pornografie of andere platforms die seksuele agressie bevorderen geen zin heeft; mensen zullen altijd hun weg daar naar toe vinden. Hij noemt Aristoteles als de betere filosoof om na te volgen. Die pleit voor educatie zodat je in ieder geval met een kritische blik ernaar leert kijken. Daar zit wat in, misschien moet dan ook volgend jaar de Aristoteleslezing op touw worden gezet.

6.

Kijkend naar mijn dochter, en haar lessen in lentekriebels, realiseer ik me dat ze hier de basis van haar toekomstige kijk op man-vrouw verhoudingen aan het ontdekken is. Hoe ik op haar man/vrouw lijstje reageer, dat corrigeer of aanvul is van belang. Wat is er voor nodig om haar te laten opgroeien in een maatschappij waarin een hashtag klinkt als iets uit een ver verleden?

Ten eerste: we willen graag verder, maar eigenlijk we zijn nog maar net begonnen. We moeten vooralsnog ook blijven delen. #metoo is nog niet klaar. Er zijn nog veel verhalen te vertellen over machtsmisbruik. We hebben nog lang niet alle verhalen gehoord, zoals ook onthullingen over hulporganisaties uitwezen. Niet alleen de ongelijkheid tussen man en vrouw is hierbij aan de orde, ook die tussen Europees en Afrikaans, wit en zwart. Meer verhalen en onderzoeksjournalistiek dus, alles boven water, nu, nu de tijd er rijp voor is.

Ten tweede: als we niet werk maken van een gelijkere machtsverdeling tussen mannen en vrouwen, blijven we midden in #metoo steken. Om tot die gelijkere machtsverdeling te komen is veel nodig: van mannen die hun privileges afstaan tot vrouwen die ze opeisen; van diversiteitsbeleid tot alternatieve beeldvorming in televisieprogramma's, reclames en films waarin gelijkwaardigheid vanzelfsprekend is.

Ten derde: we hebben een machtsconcept nodig waarin voortdurend geoefend wordt op waarden als integriteit, empathie en sociale intelligentie –zodat gecorrigeerd wordt op de corrumperende werking van macht. Dat vergt institutionele veranderingen bij bedrijven en organisaties waar vertrouwenspersonen als vanzelfsprekend zijn ingebed, en machtsmisbruik niet in de kraag rondom macht wordt gesmoord of zelfs in stand gehouden.

Geld, seks, eten en macht zijn de grootste verleiders in onze samenleving. We geven kinderen daarom ook les in deze zaken op school, want jong bewust is oud verantwoordelijk. Over geld leren we ze in de Week van het geld, over seks tijdens de Lessen in Lentekriebels - en daarbij hoort eigenwaarde, je lichaam ontdekken, ja en nee zeggen - en over gezond eten worden kinderen bijgepraat in het Jeugdjournaal; en allerlei educatieve programma's op school. Maar hoe leer je kinderen over macht? In een consumptiemaatschappij worden we – en jonge kinderen zeker - voortdurend aangesproken op meer hebben en willen: meer geld, meer eten, meer likes, meer

schoonheid, meer volgers. Waarom altijd meer? Word je daar gelukkiger van? Help je er iemand anders mee? Hoe weersta je een verleiding? Welke wel en welke niet? Zijn er, naast lessen geld, seks, en gezond eten, ook lessen nodig in menselijke waarden die bevorderlijk kunnen uitpakken als het gaat om macht? Ik zou me kunnen voorstellen dat empathie en integriteit onderdeel zijn van lessen filosofie. Of wel ja, een week van de macht, een kinderweek van de filosofie, ik noem maar wat, al zijn er natuurlijk al wel erg veel weken en maanden voor dit en dat, maar toch ik zie het wel voor me.

Tot zo ver de maatschappelijke en humanistische kijk op hoe verder na #metoo. Ik wil tot slot nog een meer spirituele blik toevoegen.

Over waarden als integriteit en empathie of impulsbeheersing en macht kun je goed filosoferen, maar daar word je niet per se een empathischer, meer integer, minder machtsbelust mens van. Zelf denk ik dat bijvoorbeeld empathie deels te vergroten is door in contact met anderen te treden, open te staan en nieuwsgierig te zijn, je proberen te verplaatsen in anderen, ook al zijn ze niet sympathiek. En dat is mooi gezegd, maar hoe krijg je die openheid voor elkaar? Empathie kun je ook lijfelijk trainen. Met je ademhaling, of door de handen op je hart te leggen, en de aandacht zo naar het hart te brengen, letterlijk. In de yoga-opleiding die ik heb gedaan wordt vaak geoefend om de energie en drift die in de drie lagere chakra's volop aanwezig is (seksorganen, buik, navel) en waar de opwinding - lust, woede - en ook het willen huist, te transformeren naar het hart, naar het wij. Van ik naar wij wordt dat genoemd. Er zijn oneindig veel hart openende oefeningen binnen de yoga. En uiteindelijk moet je naar een zogenaamd hoger zelf, je ego overstijgen en voorbij jezelf denken en het juiste doen. Dit appel op een 'higher self' is niet zozeer religieus, en je hoeft het ook niet te overdrijven en dat gaan verheerlijken of jezelf wegcijferen, maar voor mij persoonlijk is het een ongelooflijke ontdekking geweest dat dit soort zaken ook een kwestie is van lichamelijke en trainen van je bewustzijn.

Hoe wij omgaan met eten, seks, geld en macht, dat heeft met je lijf te maken, met je geest en de connectie daartussen. Ben je slaaf van je impulsen, ben je je bewust van je eigen gewoonten en ingesleten gedragspatronen als het gaat om macht? Jezelf leren beheersen of iets veranderen, of het nu gaat om eten, seks, geld, macht -dat vergt nogal wat oefening. Hoe word je je bewust van je behoeften, en hoe geef je je lijf de ruimte? Begin vroeg met kinderen uit te wisselen over delen, empathie en omgangsvormen - in

lijf, hart en hoofd zou ik zeggen. Waar zitten die lentekriebels eigenlijk, en wat doe ik met al die opwinding? Welke kriebels te volgen, waaraan toe te geven, waaraan ook niet? Maar ook door te erkennen en leren verdragen dat je niet meteen krijgt wat je wilt.

Tegen volwassen vrouwen zou ik willen zeggen: stap uit je dienende rol zonder het kind met het badwater weg te gooien en bijvoorbeeld een 'vrouwelijke' waarde als dienstbaarheid maar helemaal de deur uit te gooien – want het is op zichzelf een mooie waarde waar de maatschappij meer van kan gebruiken, niet minder – mits die niet wordt ingezet in om corruptieve machtsstructuren in stand te houden. Als je de vraag stelt: hoe verder dan #metoo, wees dan pro actief over het alternatief. Wees de verandering die je graag in de wereld zou zien. Na de stap 'ik ben slachtoffer', #metoo, sta dan als vrouw sterk voor de positieve invulling van machtsrelaties en seksualiteit. 'Attract the respect,' zei Yogi Bhanan ooit. Yogi Bhanan is zeg maar zo'n beetje mijn Bhagwan, de übergoeroe van mijn yogasoort, kundalini yoga, die nu op alle theezakjes met hartverwarmende oneliners te vinden is, en ik laat me graag raken door de kracht van woorden, zoals deze, gesproken op moederdag, op 9 mei 1971. Hij zegt, zijn eigen moeder indachtig:

If there will be no respect for the woman, there shall be no peace on this Earth.

The mother who gave us life, who gave us birth, who gave us existence, who took care of us in those days when we were totally helpless—we hire that mother for a few dollars for our sensory satisfaction.

I do not know whether my tiny and feeble voice can be heard, but I am pretty sure I will shout it from those mountains. I will never rest on that planet on which woman is still being exploited

So long as those born of woman do not respect woman, there cannot be peace of mind, national peace, or peace in the Universe.
I will shout it from those mountains.

Dat is voor de mannen.

Tegen de vrouwen wil ik graag zeggen:

Behandel jezelf met respect, geef andere vrouwen respect, durf af en toe hardop te zeggen: 'Ik ben vrouw.' En dat gracieuze 'ik ben vrouw' – *I am woman* - maak dat niet afhankelijk van de mate waarin je wel of niet complimenten, kadootjes of rekeningen betaald krijgt door mannen als bewijsproeve dat jij een seksueel aantrekkelijk wezen

bent. *Andermans* hoofd is een waardeloze plek om als zetel voor waar gelukkig te dienen, zei Schopenhauer ooit treffend.

Op mannen zal dat twee effecten hebben. Ze raken in crisis en ze worden boos. Geef ze de ruimte om in die crisis te vertoeven, ga ze niet meteen helpen, goedpraten of dienen. Als het om man en vrouw zijn gaat: herken en erken de polariteiten mannelijk en vrouwelijk in jezelf, die mix van eigenschappen van de Proust Questionnaire, wijs het één niet af, noch in jezelf, noch in de ander, maar wees je bewust van de consequenties van je verwachtingen. Die Proust Questionnaire, neem die pak 'm beet iedere zeven jaar af. Wat is er veranderd in je antwoorden? Hoe interpreteer je dat?

Zo, dat was het. En omdat Socrates ook een beetje spirituele man is, en de naamgever van deze lezing, wil ik hem het laatste woord geven en de glazen bol en een uitspraak aan jullie meegeven die ook zo op een theezakje kan.

'Het geheim van veranderen is om je energie niet te richten op het bestrijden van het oude maar op het realiseren van het nieuwe.'

Dank u wel.

Online-bronnen:

- Aleid Truijens: <https://www.volkskrant.nl/opinie/aleid-truijens-hypocriet-om-de-machtige-mannen-waar-we-seks-mee-hadden-achteraf-te-beschuldigen-van-misbruik~a4522799>
- Jessica Durlacher: <https://www.volkskrant.nl/opinie/jessica-durlacher-metoo-is-een-revolutie-met-geestvernauwing~a4523046/>
- Daniela Hooghiemstra: <https://www.volkskrant.nl/opinie/jessica-durlacher-metoo-is-een-revolutie-met-geestvernauwing~a4523046/>
- Irena Rosenthal: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/metoo-beweging-strijdt-voor-onbezorgd-plezier~bb87e8a1/>
- Loes Reymer, <https://www.volkskrant.nl/binnenland/jonge-en-oude-vrouwen-in-de-strijd-om-metoo~a4546386/>
- Cijfers intimidatie: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/psychoanalysis-unplugged/201711/sexual-assault-is-about-power>.
- Stine Jensen, <https://joop.bnnvara.nl/opinies/metoo-mogen-vertrouwenspersonen-en-bestuurders-langer-zwijgen>

- Dacher Keltner, 'The power paradox'
https://greatergood.berkeley.edu/article/item/power_paradox
- Philip Huff, <https://www.nrc.nl/nieuws/2018/04/06/man-sta-je-privileges-af-a1598469>
- Mark vander Vugt, <https://www.trouw.nl/home/wie-af-en-toe-de-regels-overtreedt-is-machtiger~a74b8d8c/>
- Sander Kok, <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/10/20/probeer-de-onschuld-van-weinstein-te-zien-13596613-a1578090>
- Tal Harris: <http://www.jpost.com/Opinion/The-theater-behind-Metoo-513446>
- Dacher Keltner, <https://hbr.org/2017/10/sex-power-and-the-systems-that-enable-men-like-harvey-weinstein>